

FAUSTO ZONARO'NUN FIRÇASINDAN ŞEHR-İ İSTANBUL CITY OF ISTANBUL FROM THE BRUSH OF THE FAUSTO ZONARO

Dr. Öğretim Üyesi Hatice Nilüfer SÜZEN

Uşak üniversitesi güzel sanatlar fakültesi resim bölümü hnsari@gazi.edu.tr, Uşak/Türkiye

ÖZET

“O kentte tanrı ile insan, doğa ile sanat; insan gözünün yeryüzünde görebileceği en büyüleyici görünümünü hep birlikte yaratmışlardır.” Alphonse De La Martine’in İstanbul için söylediği bu övgüsü emsalsiz şehri bizlere anlatmaktadır. Ayasofya, Süleymaniye, Kız Kulesi, hisarlar üç büyük imparatorluğun efsanelerini, tarihini anlatırlar sessizce.

18. yüzyıl sonlarından itibaren, yaklaşık iki asır boyunca birçok yabancı ressamın ve gezginin tutkusu İstanbul, sanatçıların hatıratları ve resimlerinde ana motiftir. İstanbul yalnızca tarihi zenginliği ile değil, doğası, ışığı ve insanı içine alıp yoğuran hayat üslubuyla, büyüğü hiç bitmeyen bir şehir olmuştur.

İstanbul’a 28 yaşında, Sultan 2. Abdülhamid döneminde gelen Fausto Zonaro şehri ilk gördüğü andan itibaren büyük bir heyecan ve tutkuyla resimlerini İstanbul’a adamıştır.

Bu coşkuyla renklendirdiği tablolarındaki, İstanbul manzaraları, İstanbul hanımlarının beylerinin portreleri, tarihi olaylar, günlük yaşamdan kesitler bugün birer belge niteliği taşımaktadır. Bu amaçla, tarihin sayfalarında İstanbul’u anlatan renk ve hayat veren İstanbul’u belgeleyen onun eşsiz güzelliğinin unutulmamasını sağlayan ressamlardan biri olan Fausto Zonaro araştırmamızın ana temasını oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Oryantalizm, Fausto Zonaro.

ABSTRACT

“God and man, nature and art have created the most charming view human eye can see together, in that city.” This compliment stated by Alphonse De La Martine tells us about the unique city. Hagia Sophia, Süleymaniye, The Leander’s Tower and the Fortresses quietly narrate the legends and histories of the three big empires.

Beginning from the end of the 18th century, İstanbul, which had been the lust of various foreign painters and travelers for about two centuries, has been the leitmotiv in the paintings and memoirs of the artists. İstanbul has been an ever-charming city not only with its historical riches, but also with its nature, light and the life style that pulls one into its magic and moulds him/her.

Fausto Zonaro, who had come to İstanbul during Sultan Abdulhamid II period when he was 28 years old, has devoted his paintings to İstanbul with a great enthusiasm and passion from the moment he first saw the city on.

Scenes from İstanbul, portraits of ladies and gentlemen of İstanbul, historical events and episodes from the daily life that appear in the paintings he had colored with this fervor have a documental value today. With such a perspective, Fausto Zonaro, who is one of the painters depicting İstanbul in the pages of history, giving a color and breath to it, documenting it, thus ensuring the remembrance of its unique beauty, is the main theme of our research.

Keywords: Istanbul, Orientalism, Fausto Zonaro.

1. GİRİŞ

İstanbul, seyrine doyum olmayan dalıp gidilen bir tablodur. O, halen keşfedilmeyi bekleyen muhteşem şehir, eskiyle yeninin, gelenekle, modernin, zenginlikle fakirliğin kısacası pek çok zıtlıkların yan yana geldiği, harmanlandığı büyüğü bir şehirdir.

Uygurlık tarihinin her anından, her köşesinde sayısız ve değerli kalıntıları bağrında barındıran çok çeşitli renkleri bir araya getirip yoğuran, bu şehri görüp de hayran olmayan bilip de görmek

yaşamak havasını koklamak istemeyen yoktur. İstanbul bütün insanlığın zenginliği taşıır. İmparatorluklar saltanatlar, bu iki bin yıllık dünya metropolü geçmişiyle geleceğe uzanmaktadır.

Kuşkusuz, İstanbul Türk sanatında en önemli konu, en büyük esin kaynağı olmuştur. 1453 yılında Konstantinapolis'in düşmesi ve bir zamanlar zenginliğiyle tüm Avrupa devletlerinin ilgi odağı olan Bizans İmparatorluğu'nun yerini Müslüman bir toplumun almasının Avrupa tarihindeki ve kültüründeki etkisi büyüktür (Germaner vd.2002:39-40).

İstanbul kentinin görünümüleri, yabancı ressamların en önde gelen konusudur, bunlar bir sanat yapıtı olmalarının yanı sıra birer belge olarak da çok büyük önem taşırlar. Bu sanatçıların eserleri olan, anı kitaplarının ve resimlerin, hemen hepsinin asıl kaynağı, hep İstanbul olmuştur. Yalnızca çevresel zenginliğini oluşturan tarihi geçmişi ile değil, doğası, ışığı ve insanı cezbeden sihirli yaşamı ile İstanbul, pitoresk bir şehir olarak algılanmıştır. İstanbul'un anıtlarını ve törenlerini günlük yaşam sahneleri olarak resimleyen sanatçılar, yapıtlarında kentin bugün kaybolmuş olan coğrafı ve sosyal topografyasını günümüze ulaştırmışlardır (Germaner vd 2002:202).

Edmondo de Amicis İstanbul 1874 kitabında "İstanbul'a bir bakışımı bir imparatorluğa değişmem? diyecek kadar bu şehrin sevdasına tutulmuş biridir.

"Bir sabah vakti İstanbul'a giriş anımı Amicis, İstanbul 1874 eserinde şöyle ifade etmektedir: Sarayburnu'nu geçiyoruz... Son derece büyük, ışık içinde bir saha, sonsuz şeyler ve renkler görür gibiyim... Burnu geçtik... İşte İstanbul! Muhteşem, muazzam, ulu İstanbul! Yaratana hamd olsun, yaratılmışa şan. Böyle bir güzelliği rüyamda bile görmemişim!"

Aynı eserinde Amicis, Boğaziçi için; "Dünyanın en güzel manzarasıdır, bunu inkâr eden Tanrı'ya karşı nankörlük eder ve küfretmiş gibi olur, bundan daha büyük bir güzellik insan aklını aşar diyerek İstanbul'a olan hayranlığını kaleme almıştır (Çev.Akyavaş 1981:18). İstanbul'a deniz yoluyla gelenler, önce uzaktan minareleri ve kurşuni renkli kubbeleriyle kentin silüetini kavrarlar. Çanakkale Boğazından gelenler Kadıköy'ün banliyölerini, Adalar'ı, Moda Burnu'nu, Ahırkapı Feneri'ni, Üsküdar'ı ve Boğaz'ın başlangıcında Kız Kulesi'ni, Sultan Ahmed Camisi'ni, Ayasofya'yı ve Topkapı Sarayı'nı seyrederek limana girerler. Karadeniz yoluyla gelenler ise Boğaziçi'nin güzelliklerini ve Sahil Sarayları'nı seyrederek Galata önlerine varırlar. Panoramik bir görüntü sergileyen kent tüm güzellikleriyle insanları kendine hayran bırakır (Germaner vd. 2002:60).

19. yüzyılda çok sayıda yabancı ressamın İstanbul'a gelmesinin başlıca nedeni, kentin yüzyıllardır Batıyı etkilemiş olan egzotik güzelliği ve tarihsel zenginliğidir. Bunların yanı sıra, Batılı sanatçıları İstanbul'a, çeken diğer önemli neden, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan, batılılaşma hareketlerinin öncülüğünü yapan saray çevresinin tavrıdır.

Bu yüzyılda sanat alanında Batı'ya yönelen İmparatorlukta Tanzimat sultanlarının Avrupalı sanatçılara resim sipariş etmeleri, Batılı resamlara sarayda da görev vermeleri ve onların yapıtlarından bir resim koleksiyonu oluşturmaları, İstanbul'u sanatçılar için çekici hale getirmiştir (Germaner vd 2002:56-57).

19. yüzyılda İstanbul'a gelen Batılı ressamlar üç gruba ayrılabilirler. Bunlardan birinci grup, buraya saray tarafından çağrılmış ya da elçiliklerin aracılığıyla Saray'a kendini tanıtmış sanatçılardır. İkinci grup, kente kendi olanaklarıyla gelen gezgin resamlardır. Bunlar İstanbul'da uzun süre kalmış, atölye kurup buraya gelen Avrupalı gezginlere İstanbul resimleri satmış, zaman zaman Osmanlı yöneticilerin portrelerini bile yapmışlardır. Yine de bu sanatçıların asıl hedefleri, Paris ve Londra'daki Salon sergileri ve Avrupa resim piyasası olmuştur. Üçüncü grup ise Avrupa'nın ünlü sanatçılarıdır (Germaner vd 2002:63).

19. yüzyılda İstanbul'a gelen ressamların belli başlı temalarını; Tarihi yarımada'nın silüeti, liman, Boğaz kıyıları ve köyleri, kentteki büyük camiler ve arkeolojik kalıntılar, kentin canlı ve renkli yaşantısının en çok hissedildiği çarşılar, çeşme başları, cami avluları, kahvehaneler ve mesire yerleri oluşturmaktaydı. Her şehir, içinde yaşayanları üzerinde farklı izler bırakır. İşte bu izler sanatçıların dizelerinde, fırçalarında, nefeslerinde insanlığa armağan edilen sonsuz yapıtlara

dönüşür. İstanbul'un da İtalyan Ressam Zonaro'nun üzerinde bıraktığı iz, paha biçilmez tabloların yapımına ve sanat harikalarının ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

2. SARAY RESSAMI FAUSTO ZONARO

Resim 1: Fausto ZONARO (1854-1929)

Fausto Zonaro (Resim:1), 18 Eylül 1854 yılında İtalya'da Padova eyaletinin Masi kasabasında dünyaya gelmiştir. Uzun yıllar İtalya'da resim eğitimi alıp çalıştıktan sonra 1891 yılında 37 yaşındayken tanınmış yazarlar Edmondo de Amicis ve Theophile Gautier'in İstanbul üzerine yazdıkları kitaplardan esinlenerek İstanbul'a gitmek, orada yaşamak ve sanatını sürdürmek kendisi için tutkulu bir düş haline gelmiştir. 1874 yılında İstanbul'a gelen İtalyan yazar Edmondo Amicis yazdığı Constantinopoli (İstanbul) adlı kitabında İstanbul'dan övgüyle bahsetmiş, İslam kültürünün damgasını vurduğu toplumsal hayata vurgu yapmıştır. Bu gizemli şehri merak eden Zonaro, 9 günlük bir gemi yolculuğunun ardından 1891 yılında İstanbul'a gelir (Öndeş vd.2002:28). Zonaro, İstanbul'da yaşadığı ilk olayı asla unutamamıştır:

"Galata'da gemiden karaya ayak bastığımda, bir gümrük muhafızı beni ayırmıştı ve uzun bir sorgudan geçmiştim. Gümrük muhafızı, eşyalarım arasında büyük yer tutan tablolarımı açtırıp, birer birer seyretmiş ve 'Bu kadar çok eşya için gümrük vergisi ödeyeceksin!' diye diretmişti". Zonaro, ressam olduğunu söyleyerek, kendi yaptığı resimler için neden vergi ödemesi gerektiğini öğrenmek istemiştir.

Konuşmalar bir tartışmaya dönüşmek üzereyken, kapı aralanır ve içeriye, sonraları dostluk kuracakları, İstanbul Gümrük Başmüdürü Mahmut Bey girer. Fausto Zonaro'yu odasına davet eden Mahmut Bey, önce onu şöyle bir süzmüş ve İstanbul'a gelişinin gerekçeleri hakkında bilgi almak istemiş, Fausto Zonaro birbiri ardından gelen soruların tedirginliği içerisinde iken de ilk Türk kahvesi ikram edilmiştir (Öndeş vd.2002:29).

İtalyan Ressam Zonaro İstanbul'a geldikten sonra kendisini dünya çapında üne kavuşturacak çalışmalara imza atmıştır. İstanbul'un atmosferini resimlerine taşıyan sanatçının, bu yıllarda kentin merkezi semtlerinde sehpasını kurarak yaptığı tablolar onun sanat hayatının en ilginç örneklerindedir. İstanbul, Zonaro'nun yeteneğinin açıldığı, geliştiği ve sanatının benimsendiği yer olmuştur. Sanatçı, önceleri geçimini sağlamak için kırmızı fesli ya da yeşil sarıklı erkek başları, yaşmaklı kadınlar, Galata Köprüsü, Haliç görünümüleri gibi İstanbul manzaraları resimlemiştir. Paris'te bulunduğu yıllarda bazı Fransız ressamlarla tanışmış olan sanatçı, dönemin anlayışı doğrultusunda manzaralarını açık havada gerçekleştirmiştir. Ancak, yine sehpasını İstanbul'da bir meydana kurduğu ve çalışmaya başladığı bir gün zaptiye tarafından yakalanmış, resim yapmanın yasak olduğu konusunda uyarılarak bir daha tekrarlamaması koşuluyla serbest bırakılmıştır. Bundan sonra yakından gözlenen Zonaro, peşinde resmî görevliler ve askerler olduğu halde yürürken not almış ve eskizler yapmıştır.

Zonaro, 1891-1894 yıllarında, çoğunlukla açık havada, kendi hazırladığı ahşap panoların üstüne resim yapmıştır. Tuvale göre daha sağlam olan ve 40-45 cm ölçülerine varan bu panoların taşınması da korunması da kolaydır (Tantekin 2006:32). İstanbul'daki ilk yıllarında, biraz da maddi sıkıntı ve

çaresizlikle, Valide Sultan Camii Meydanı ve çevresinde yağlıboya pano ve suluboya çalışmaları yapan Zonaro, eserlerini Zellich Kitabevi'nde sergileyerek; onları çoğunlukla Avrupalı gezginlere "İstanbul Hatırası" olarak ucuz fiyata satmıştır. 1896 yılında, bir cuma günü Galata Köprüsü'nden geçen Ertuğrul Süvari Alayı ile karşılaştığında köprü üzerindeki manzaraya ve beyaz atlara hayran kalmıştır Süvariler kendisine yaklaştıkça portre çalışmaları yaparak atölyesinde bu konuları yağlıboya geçirmiştir.. Rusya Büyükelçisi De Nelidov, tablo tamamlandığında, saray ressamı Luigi Acquarone'nin ölümüyle boşalan Saray Ressamlığı görevi için bunun iyi bir fırsat olacağını söyleyerek eseri Sultan II. Abdülhamid'e sunmasını önermiştir.

Dostu Münir Bey, bir cuma Selamlık merasiminden sonra, Yıldız Sarayı'nda, tabloyu Sultan II. Abdülhamid'e gösterdiğinde, çalışmayı çok beğenen padişah, Zonaro'yu Mecidiye Nişanı'yla ödüllendirerek Ressam-ı Hazret-i Şehriyârî (Saray Ressamı) olarak görevlendirmiştir.

İki yıl sonra Türk-Yunan Savaşı'nı betimleyen "Dömeke Harbi" kompozisyonunu tamamlayınca bu defa Osmanlı Nişanına layık görülerek, İstanbul Akaretlerde 50 numaralı konak, talebi üzerine kendisine tahsis edilmiştir (Germaner2006:116). Zonaro'nun bu dönemde yaptığı resimler bize dönemin Osmanlısı hakkında çok önemli bilgiler sunmaktadır. Yıldız Sarayı'nı kendisine çalışma alanı seçen Zonaro o dönemi sadece tablolarında anlatmakta kalmamış, yakın çevresine de İstanbul'a duyduğu sevgiyi ve anılarını aktarmıştır. Sanatçının atölyesinde Yıldız Sarayı ile yakınlığı olan iki Türk paşasının küçük kızları olan, sonraki yıllarda ilk Türk kadın ressamı arasında yer alacak Sultan II. Abdülhamid'in yaveri Polonyalı Enver Paşa'nın kızı Celile Hanım ile Tıbbiye Nazırı Doktor Mehmet Rasim Paşa'nın kızı Mihri (Müşfik) Hanım resim dersleri almışlardır (Öndeş vd.2002:58).

Ressamın sabahları atölyesinde çalıştığı, öğleden sonraları ise vaktini kendini ziyarete gelenlere ayırdığı, kapısını kim çalarsa çalsın güler yüzle karşılandığı bilinmektedir. Zonaro'nun Akaretler yokuşunun başında, 50 numaralı, üç katlı büyük binada bulunan evi ve atölyesi, aynı zamanda sanatçının 1898 yılında ilk kişisel sergisini açtığı mekan olmuştur.

Parnukciyan'ın İstanbul'da yayımlanan *Luys* adlı Ermenice haftalık sanat dergisinin 12 Nisan 1908 tarihli sayısında çıkan Rafayel Şişmanyanyan'ın yazısına dayanarak verdiği bilgilerden, Zonaro'nun evinin girişinin "şark üslubu" ile döşenmiş olduğu, üst katta iç içe beş salonun ve yanlarındaki odaların hepsinin her yönden ışık aldığı, dolayısıyla küçük ve büyük boydaki yağlıboya, suluboya ve pastel resimlerden oluşan iki yüz kadar tablonun yerleştirilmesine olanak sağlandığı ve burasının mükemmel bir resim müzesi izlenimi verdiği anlaşılmaktadır. Yazıda yalnızca Türklerin yaşamından alınmış binden fazla çalışması olan sanatçının, onların resimlerini yaparken, resimde bulunan kişilerle birçok defa kahve, nargile içtiği ve onları incelediği belirtilmektedir(Germaner vd 2002:72).

Batılı elçiler kadar Sadrazam Ferid Paşa gibi yüksek mevkilerdeki bazı Osmanlı yöneticilerinin de sanatçının koruyucuları arasında yer alması, ona içinde yaşadığı çevreyi ve Osmanlı yaşam tarzını daha yakından tanıma fırsatını vermiştir. Saray ressamı olan Zonaro'nun, bir takım nedenlerle padişahın resmini yapması yasaktır. Bu sanatçının ağına gider. Padişaha bir mektup yazar: "...Kudretli ceddiniz II. Mehmed, Venedik Cumhuriyeti diplomatları aracılığıyla Venedikli sanatçı Gentile Bellini'yi portresini yaptırmak için İstanbul'a sarayına çağırdı. Ben, bir başka Venedikli de, zaten emrinizde olarak aynı izne rıza göstermelerini Zat-ı Şahane'den acizane rica ediyorum..." Padişah, Zonaro'nun bu ricasını kabul eder. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği günlerde, üç ayrı pozda portresini yaptırır. Üçüncü pozunda sadece birkaç dakika durur, çatık kaşlı ve çok kaygılı bir yüz ifadesi vardır (Zonaro2008:297).

3. İSTANBUL AŞIĞI ZONARO'DAN SEÇKİLER

1896'da "ressam-ı hazret-i şehriyârî" unvanını alan sanatçı, o tarihten itibaren her yıl sultana bir tablo sunmuştur. Bu nedenle sanatçının "Fatih Sultan Mehmed Donanmasının Karadan Taşınmasını İzlerken", "Fatih Sultan Mehmed Askerlerini Cesaretlendirmek için Atını Suya Sürerken", "Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a Girişi" (Resim 2), "Hücum" (Dömeke Savaşı) ve Bellini kopyası "Fatih Sultan Mehmed'in Portresi" gibi resimleri Yıldız Sarayı galerilerinde yer almıştır.

Resim 2: “Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’a Girişi” TÜY 98x75.5 cm. Dolmabahçe Sarayı Müzesi İstanbul.

Sultan II. Abdülhamid, Zonaro’dan Fatih Sultan Mehmed ile ilgili resimler yapmasını ister. Tabloyu yapan Zonaro, yukarıdaki resmin padişaha sunulmasını şöyle anlatır: “Tabloyu padişaha Arif Bey gösterir ve kısa bir süre sonra, soluk soluğa ve titreyerek dışarı çıkar:

- II. Mehmed nerede? Ne yaptınız? Padişah, II Mehmed’in resmini gördüğünde kendi resmini gördüğünü sandı.
- Sakin olunuz efendi, padişah Hazretlerine, II. Mehmed’in yüz hatlarını Venedikte Lajard Galerisi’nde, Venedikli ressam Gentile Bellini’nin yaptığı orijinal tablodan incelediğimi bildiriniz; Padişahımız Abdülhamid, II. Mehmed’e benziyorsa bunda şaşılacak bir şey yoktur. II. Mehmed kendilerinin ataları değil midir? Arif Bey ağır ağır olayı toparlayıp soğukkanlılıkla anlattıkça rengi yerine geldi ve büyük bir mutluklu ve rahatlama ifadesiyle gülümsemeye başladı. Sözlerimi bitirdiğimde, başka bir şey eklememi beklemeden, koşarak, kim bilir sadece açıklayıcı değil, aynı zamanda hoşça gidici neler ekleyerek aktarmak üzere Padişahın yanına döndü. Aylığıma beş Türk lirası zam emri verildi (Zonaro 2008: 263).

Fausto Zonaro'nun 1901 yılına tarihlenen "Ertuğrul Süvari Alayı'nın Galata Köprüsünden Geçişi"ni (Resim3-4),betimleyen resmi, bir askeri tören resmi olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir güncel yaşantı sahnesidir ve kompozisyon düzeni fotoğraftan yararlandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Resim 3: “Ertuğrul Süvari Alayının Galata Köprüsü’nden Geçişi” 77x145 cm. Suna-İnan Kıraç Koleksiyonu İstanbul.

Resim 4: “Ertuğrul Süvari Alayının Galata Köprüsü’nden Geçişi” TüY 117x202 cm. TBMM Milli Saraylar Koleksiyonu İstanbul.

1901 yılında yapılan bu tabloda, II. Abdülhamid olan padişah alaydaki bütün atların beyaz renkte olmasını ister. Dolmabahçe Sarayı koleksiyonunda bulunan tabloda, Sultan Abdülhamid’in hassa alayı, tören düzeninde Galata Köprüsü’nden geçerken betimlenmiştir. Görüş alanını genişletmek amacıyla derin bir perspektifin hakim olduğu kompozisyonda, arka plandaki Yeni Cami’nin silikleşen silüeti içinden tümü beyaz, bakımlı atları, açılmış flamarıyla resmedilmiştir.

Tablo padişaha sunulmadan önce Münir Paşa tarafından küçük bir teftiştten geçer. Zonaro o anı şöyle anlatır:

“...sarayın en nazik ve en cana yakın insanı, aziz dost Münir Paşa’nın huzurundayım... Bakın dedi, Padişah hazretleri yoksulluğu hiç sevmez ve yalınayak dolaşan insanların var olduğunu düşünemez. Bu oğlanı güzelce giydirmenin bir yolu yok mudur?” Zonaro, resminde böyle değişikliği kabul etmez ve resim padişaha verilir”.

Aradan epey bir zaman geçer. Fransız Meclis Başkanı M. Paul Deschanel, Abdülhamit’in tahta çıkışının 25. yıldönümünde kendisini ziyarete gelir. Padişah konuğunu sarayın içinde hazırlattığı resim galerisinde gezdirir: “Deschanel, Ertuğrul Süvari Alayı Köprü’de tablomun önüne geldiğinde durarak tabloyu özel bir dikkatle inceler. ‘Şahane bir tablo.’ Padişah hemen cevap verir: ‘Öyleyse sizindir.’

Ertesi gün padişah hazretlerinin Fransız Meclis Başkanına armağan ettiği tablo, Fransa Büyükelçiliği’ne gönderilir. Sarayda duvarda boş kalan yeri doldurmak üzere Sultan Abdülhamid aynı tablonun yeniden yapılmasını talep eder, (bu ikinci tablo bugün Dolmabahçe Sarayı’nda sergilenmektedir) Zonaro bir süre sonra Ertuğrul Süvari Alayı Köprü’de adlı eseri tekrar yapar. Ancak bir takım değişikliklerle... Resmin ilk halinde alayın geçişini izleyen yalın ayaklı bir çocuk ve çingeneler bu kez bu tabloda yoktur. Onların yerinde ise, gayet iyi giyimli İstanbullularla, Zonaro ve eşi yer alır. Belli ki Münir Paşa’nın önceden yaptığı uyarı etkili olmuştur (Zonaro 2008:145).

Resim 5: “Dolmabahçe Sarayı Rıhtımında Kaiser II. Wilhem”, 1898, TüY 77X110 cm. Dolmabahçe Sarayı Müzesi, İstanbul.

Zonaro'nun Alman İmparatoru Kaiser Wilhem'in İstanbul'u ziyaretine ilişkin, belge niteliğindeki bir tören resmi de "Dolmabahçe Sarayı Rıhtımında Kaiser II. Wilhem" (Resim 5) isimli yağlıboya tablosudur.

İstanbul'a 1889, 1898 ve 1917de olmak üzere üç defa gelmiş ve Yıldız Şale Köşkü'nde ağırlanmış olan Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm ve eşi Augusta Victoria'ya ait resimler, Osmanlı sultanını ziyarete gelen Avrupalı hanedan mensuplarını konu alan çalışmalardandır. Zonaro'nun İmparator, imparatoriçe ve maiyetlerindeki saltanat kayığına binmek üzere Dolmabahçe Sarayı'nın deniz kapısından çıkarken gösteren kompozisyonun da (Resim5), rıhtıma yanaşmış altın oymalarla süslü saltanat kayıkları yer almaktadır. Kürekçiler ünlü misafirlerin binmesini beklerken, ellerindeki kancalı sopalarla kayıkları akıntıya karşı rıhtımda tutmaya çalışmaktadırlar. İmparatorun bineceği kayığın burnunda, Devlet-i Osmani'nin simgesi kanatlarını açmış altın bir şahin bulunmaktadır. Kürekçiler beyaz bürümcük gömlek ve püsküllü kırmızı fes giymişlerdir. Dolmabahçe Camisi'nin yer aldığı bir İstanbul manzarası geri planı oluşturmaktadır.

Resim 6: "Kaiser Wilhem ve Eşi Yıldız'da", 1899. Suluboya, 43x76 cm. Dolmabahçe Sarayı Müzesi İstanbul.

Kaiser ve eşini Yıldız Şale Köşkü'nün önünde dört atlı arabanın içinde gösteren suluboya (Resim6) ise, daha çok renklendirilmiş bir fotoğraf etkisi yapmaktadır. Geri plandaki köşkün kompozisyon içinde kesik olarak gösterilmesi ve bakış açısının genişliği, bu düşünceyi destekler niteliktedir. Her iki resimde de kullanılan perspektif, sanatçının fotoğraftan yararlandığını ortaya koymaktadır. İmparator ve İmparatoriçe, İstanbul'da görülecek yerlere götürülerek ağırlanmışlar ve çeşitli fotoğrafları çekilmiştir. Saray ressamı Zonaro'dan, bunlardan seçilen bazı örneklerini büyütülerek renklendirilmesinin istendiği anlaşılmaktadır. (Germaner 2002:147).

Resim 6: "Rufai Dervişleri" 1910 TUY 100x201.3 cm. Christie's, Londra.

Fausto Zonaro, 'Ayin Yapan Dervişler' konulu üç tablo sergilemiştir. Rufai Dervişleri isimli tablo da (Resim6) saf halinde kıyam zikri yapan dervişlerin önünde mihrap ekseninde yüzükoyun sıralanmış hastaları çiğneyen şeyh efendi, zikre eşlik eden bir neyzen görülmektedir. Şeyh efendi, üstündeki siyah hırka ve başındaki Rufai tacıyla seçilmektedir. Tevhidhanenin duvarında “Besmele”, “Eşhedü en la İlähe İllallah”, “Eşhedü enne Muhammeden Abdühu ve Rasulüh”, “Ali” ve “Muhammed” yazılı levhalar asılıdır. Dönemin şairlerinden Kami bey, bir gün Zonaro’yu atölyesinde ziyaret eder. Zonaro o dönemde bu tablo üzerinde çalışmaktadır.

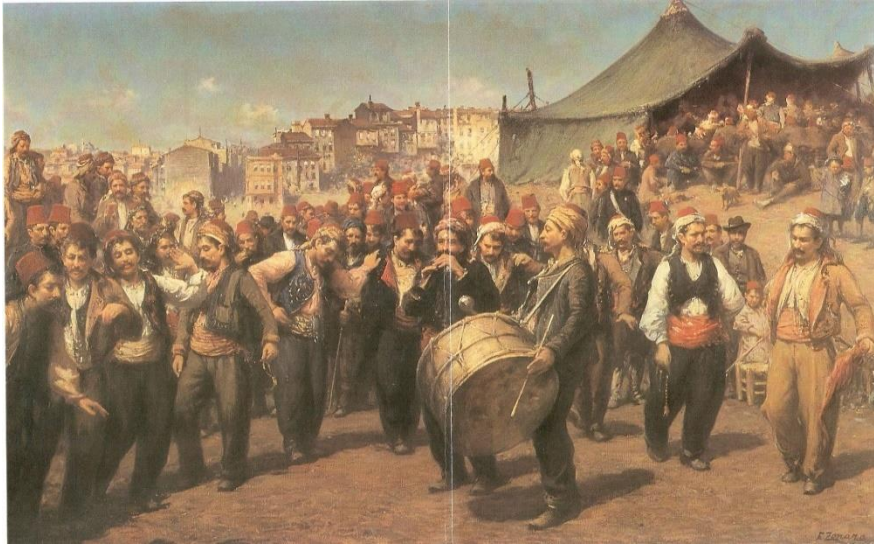
“Tabloda solda Rufai dervişleri yer alıyordu, ortaya müritlerinin üstüne basan şeyhi, sağa da şeyhin ve dervişlerin arkalarına doğru, namazda secde eden bir adamı yerleştirdim, bu buluşumdan memnundum. Ziyarettime gelen bir Türk bilgini Kami Bey rahatımı kaçırana dek... Fikrini söylemeye zorladığımda şöyle açıkladı: ‘Hiçbir zaman bir Müslüman, önünde biri varken namaza durmaz... En azından Gerome’un namaz kılanların önlerine pabuçlarını koyduğu Kahire’de Namaz (tablonun adı) gibi gülünç ve tuhaf bir resim yapmak istemiyorsanız! Onlar, biz Müslümanlara, Allah’a değil, pabuçlarına namaz kıldırıyor gibi gelir. Bu o kadar gülünç bir şeydir ki, böyle bir kompozisyonu gördüğümüzde hem güleriz, hem de o sanatçının dinimizin çirkin bir karikatürünü yapmak istediğini düşünürüz.’ Utandım kaldım ve can dostum gider gitmez, az önce beni pek mutlu etmiş olan buluşumu hiddetle silmeye koyuldum.”(Zonaro 2008;253).

Üsküdar’daki Rufai Asitanesi 1942 yılında yandığı için, Zonaro’nun bu tablosu bir belge olarak önem taşımaktadır (Germaner 2002:200). Tabloda ayini izleyen yerli ve yabancı ziyaretçilerin arasında Zonaro, eşi Elisa Pante ve kızları da dikkati çekmektedir. İlginç olan Zonaro’nun kendisini ziyaretçilerden ayrı tutup bir derviş gibi betimlemiş olmasıdır.

Resim 7: “10 Muharrem” 1909 TÜY 200x300 cm Özel Koleksiyon

Valide Han’ın kasvetli fonu önünde, çıtırdayan alevlerin ve meşalelerin aydınlattığı gecede, biraz önce kırbaçlanmış insanlar, kanlı ve keskin kılıçları saçları kazınmış başlarına indirerek feryat ederken geçiyorlar; beyaz gömlekleri kanlar içinde ve çevrede bütün bir kalabalık merak ve dehşetle bu korkunç gösteriyi izliyor. Zonaro ustanın muhteşem gözlem yeteneğinin bir eseri olan tablo da büyük bir hayranlık uyandırmaktadır. Fausto Zonaro bu kompozisyonunda Muharrem ayında gece alay oluşturarak dövünen Şiileri resmetmiştir. 10 Muharrem adlı tablosu (Resim7) Sultan II. Abdülhamid tarafından Şii imam Razık Han'a armağan edilmek amacıyla ısmarlanmıştır. Tablonun süslemelerle bezenmiş çerçevesi de Yıldız Sarayı’ndaki Marangozhane-i Hümayun’da yapılmıştır. Sultan II. Abdülhamid, tahttan indirildiğinde tablo yerine ulaştırılamayınca, ressam, eserini, yakın dostu Enver Bey aracılığıyla İttihat ve Terakki Komitesi’ne satmak istemiştir. Fakat ödenek bulunamadığından tablo satın alınmamıştır.

Resim 8: “Bayram” 1898,TÜY (120x180) cm, Özel Koleksiyon.

Sanatçının “Bayram” (Resim8) isimli tablosunda ülke insanın gelenekleri, ülkeye yabancı olanlar için değerli belgeler olabilen giysiler, renkler ve çizgilerden oluşan hızlı izlenimlerle verilmiştir; Sanatçının geniş hayal gücüyle Doğu hayatının en ince ayrıntısına kadar betimlemiştir. Bir açık hava ressamı olan Zonaro'nun sıcak bir havada, sıcak renklerden oluşturduğu tablo da arka fonda kullanılan bina görüntüleri bizlere şehir mimarisinin dokusu hakkında bilgi vermektedir. Her resminde olduğu gibi İstanbul'un kosmopolitik halk yapısını belirtmek amacıyla farklı milletlere ait insan figürlerini de işlemeyi unutmamıştır.

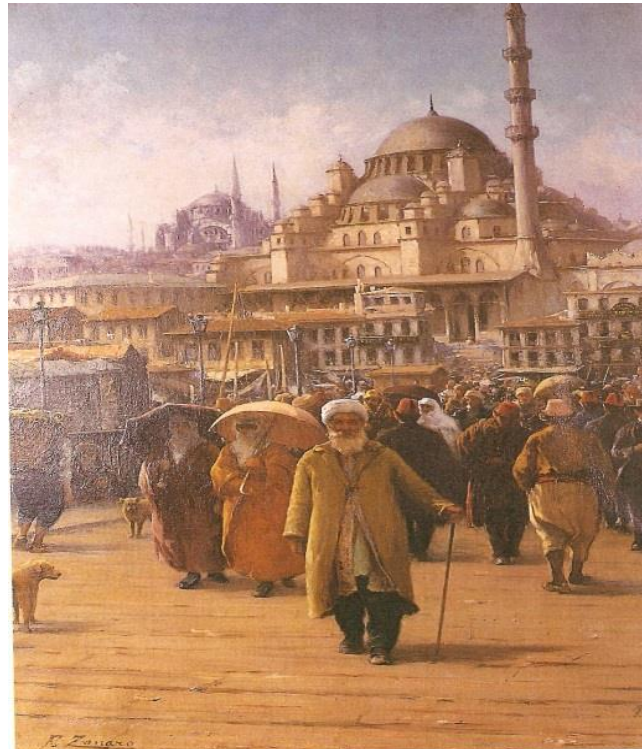
Resim 9: “Kayığa Binen Kadınlar” TÜY 56x83 cm Dolmabahçe Sarayı Müzesi, İstanbul.

İstanbul Boğazı'nın panoramik güzelliğinin resmedildiği tabloda (Resim 9), bir Osmanlı ailesini Haliç'te Aya Kapı'da kayığa binerken betimlemiştir. Arka fonda Galata Kulesi, buharlı gemiler, yelkenliler ve kayıklar, Unkapanı Köprüsü, daha uzaklarda Anadolu yakası görülmektedir. Açık renk giysili genç halayığın izlediği yaşmaklı ve feraceli üç hanım, palabıyıklı, beyaz şalvarlı ve kırmızı fesli kayıkçılarla geçiş ücreti konusunda anlaşmış, kayığa binmek üzerdiler. Kayık dört kürekli bir piyade (iskelelerde yolcu alan, ama toplu yani dolmuş usulü yolcu taşımayan, o zamanın lüks deniz taksileri)dir. Tabloda açık hava perspektifi kullanılmıştır. Sanatçı, kompozisyonunu diyagonal olarak beş parçaya bölen hatlar üzerine oluşturmuştur. Zonaro'nun diğer eserlerinde olduğu gibi dönemin giyiniş tarzı, kültürel ve günlük yaşamdan bir kesiti anlattığı için İstanbul görünümü işlevsel bir sanat eseridir.

Resim 10: “Tulumbacılar(Yangın Var), Pastel 131x208 cm. Axa-Oyak Koleksiyonu İstanbul.

Tablo da Galata Köprüsünden Galata yönüne koşan tulumbacılar görülmektedir. Zonaro aynı konuyu küçük değişikliklerle birkaç kez daha çalışmıştır. Tablo da köprü üstünde koşan tulumbacıların arkasında ilk kez 1874 yılında kurulan İtfaiye alayı'nın itfaiyecileri, yeni kıyafetleriyle dikkati çekerler. Resimde sol tarafta Zonaro ve eşi de olayı izlemektedirler (Germaner vd 2002:251).

Resim 11: “Galata Köprüsü'nde” TÜY 60x40 cm. Özel Koleksiyon, İstanbul.

“Galata Köprüsü'nde” (Resim11), isimli eserinde Zonaro İstanbul'un mimari dokusunu oluşturan camilerden örneklerle arka fonunu oluşturmuştur. Ön plandaki kalabalık insan grubu öndeki yaşlı ve bastonlu adam beyaz sakalları ve sarığı ile dikkat çekmektedir. Günün kıyafet tarzında feraceli ve peçeli kadınlar görülmektedir. Galata Köprüsü'nün ahşap oluşu başlıca öğelerdir. Arka fonu oluşturan mimari yapılar ve camilerin dikkatli bir şekilde işlenmesi önemli birer belge niteliğindedir.

Resim 12: “Kız Kulesi”, İstanbul 1891-1910, t.ü.y.b. , 31x54cm.

“Kız Kulesi” (Resim12) isimli tablo da güneşli bir havanın atmosferi ile renklendirilen ve kulenin sudaki aksi ile boğazdaki seyir halindeki gemilerle, dumanları ile hareketlilik verilmiştir. İstanbul silüetinin geri planı oluşturduğu tablo da İstanbul’un önemli simgelerinden biri olan Kız Kulesi’ni ve su üstündeki yaşamı bizlere anlatmıştır. Küçük bir kayıkta kürek çekenlerin varlığı taşıma araçlarının da gemilerle birlikte varlığını sürdürdüğüne işaretir.

4. SONUÇ

Fausto Zonaro yaşamın ve ışığın ressamıydı. İstanbul'un gizemli yaşantısına ve peyzajlarına duyduğu tutkuyla en güzel eserlerini yarattı. 1907 yılında ünlü Fransız sanat eleştirmeni Adolphe Thalasso, Le Figaro'da Zonaro'yu "Türk ekolünün büyük ressamı" olarak tanıtmıştır. Zonaro'nun tabloları aslında Osmanlı tarihinin her yönüyle renklerle ifadesidir. Zonaro bize Osmanlı tarihini fırça darbeleriyle aktarmıştır. Onun eserlerinde Osmanlı toplumunun yaşayışını, kültürel ve sosyal özelliklerini, saray yaşantısını görmek mümkündür. Başbuğ'un(2008:91) Şevket Rado'dan bizlere aktardığına göre;

“Zonaro, şehrimizin hayatını canlandıran tablolar vücuda getirmeye başlamıştı. Boğaziçi sahilleri, Üsküdarlılar, Salacak kıyıları onu pek iyi tanıır. Üsküdar yollarında geçenler, başında kalıplı fesi, çenesinde sivri zarif sakalı, üstü başı tertemiz, yakışıklı orta yaşta bir ressamı daima çalışırken görmüşlerdir. Sabah güneş doğmadan sırtında boya kutusu, elinde portatif şövalesiyle dolaşan bu adam artık Napoli'deki o duvarcı kalfası değildir. Hemen her gün fazlaca renkli güneşi pırıl pırıl, koyu mavi göğü hatta biraz mübalağalı bu adam, zamanında çok tanınmış, sevilmiş o devrin İstanbul'unu bize getiren ünlü ressam Zonaro'dur.”

Fausto Zonaro artık bütünleştiği renkleriyle yoğurduğu İstanbul'da, binlerce yıllık bu kentte, güneşin doğuşunu yaşamın uyanışını hissetmeye, eksilmeyen bir coşku ve mutluluk duygusuyla sürüp giden bu gizemi gözlemlemeye devam edecek, İstanbul'u terk etmek zorunda kalmayacak, daha nice eser üretecekti.

Halbuki böyle olmadı ve Batı'nın hoşgörüsünü benimsemek iddiasındaki II. Meşrutiyetçiler kendileriyle çelişkiye düştüler. Ayrıca Zonaro ait olduğu ülkeyle birlikte algılanmıştı. İtalya-Osmanlı ilişkileri de gerilimli bir döneme girmişti. İtalya, 1910'da Trablusgarp'a imtiyaz istemiş ve bu talebi reddedilmişti. 28 Eylül 1911'de Trablusgarp ve Bingazi için imtiyaz istedi. Ertesi gün, Osmanlı toprak bütünlüğünün tanınması şartıyla iktisadi ve kısmen siyasi imtiyaz verilmesine rağmen, İtalya savaş ilan etti ve Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal etti. Böylece Osmanlı topraklarındaki İtalyanlar ayrılmak zorunda kaldılar ama Zonaro bir buçuk yıl önce zaten gitmişti.

Zonaro sonraki yıllarda yeniden İstanbul'a davet edildiyse de kabul etmedi ve yaşamının sonuna kadar, San Remo'da sanat çalışmalarını sürdürdü. Ancak "dönmeyeceğim" dediği, o büyüklü İstanbul manzaralarını yeniden çoğaltarak, İstanbul'u yaşamayı sürdürdü.(Öndeş vd 2002:14).

Zonaro'nun Türk Resim sanatına katkısı iki yönden incelemiş olabilir. Birincisi Türk resmine dönemin önemli sanat akımlarından olan Empresyonizm'i tanıtmıştır. Bunu yaparken de, kent manzaraları ve kent halkının geleneklerini yaşam alışkanlıklarını objektif bir yaklaşımla gözlemlemiş kendine has yorumlarıyla betimlemiştir. Zonaro'nun 2300 tane tablosundan, 1350 tanesi İstanbul konuludur.

İkincisi ise, Zonaro'nun Saray Ressamı seçilerek saraya alınmış olması, Saray'ın resim sanatına karşı yaklaşımını göstermektedir. Nitekim Sultan'ın iradesi ve Osman Hamdi'nin çabalarıyla kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasından sonra gelişen olaylar zinciri içinde Zonaro'nun İstanbul yorumları, Saray ressamı olarak aldığı görevler ve yeni dönem Türk sanatçıları yetiştirmesi, onun Türk resmine olan katkıları arasındadır. Pano ve tuval çalışmaları arasında bir karşılaştırma yapıldığında, panolarında empresyonist, tuvallerinde ise realist akımın etkileri görülebilir. Bu nedenle, P. Mansel, *Apollo Magazine of Arts*'in Kasım 1987 tarihli sayısında yer alan "Fausto Zonaro Court Painter of Sultan Abdülhamid II" başlıklı makalesinde, Zonaro'yu yarı izlenimci bir ressam olarak tanımlamaktadır. (Öndeş vd. 2002:22).

Sultan II. Abdülhamit, resme olduğu kadar seramik sanatına da ilgi gösteriyordu. Yıldız Sarayı bahçesinde kurduğunu porselen fabrikasında sarayda kullanmak ve konuklarına armağan etmek amacıyla üretimi destekliyordu. Fausto Zonaro da, Yıldız Çini Fabrikası'nda Servis tipi tabaklara kadın başları betimleyerek katkıda bulunmuştur.

1911'de Trablusgarp Savaşı sırasında karısı ve dört çocuğu ile İstanbul'dan üzülmeye ayrılma zorunda kalan Zonaro'nun, Akaretler'deki müzeyi andıran atölyesinde bulunan üç yüz tablosu düşük fiyata satmıştır. 31 Mart Ayaklanması'ndan sonra II. Abdülhamid devrilmesiyle birlikte Abdülhamid'in kadroları tasfiye edilmeye başlanmıştır. Zonaro'ya da Ekim 1909'da saray ressamlığı unvanının kaldırıldığı bildirilmiştir. O da 20 Mart 1910'da ailesiyle birlikte İstanbul'u terk etmiştir. Zonaro bundan sonra San Remo'ya yerleşmiş ve 1929 yılında 74 yaşında orada vefat etmiştir. Meşrutiyet'in ilanı ve Zonaro'nun ayrılmasıyla saray ressamlığı geleneği de sona ermiştir. (Öndeş vd 2002:115-116).

İtalya'da yayımlanan *II Projfresso* gazetesinin 20 Mayıs 1911 tarihli nüshasında, Ottorino Madugnoi Zonaro için şunları yazar: "Zonaro, Doğu'da, İstanbul'da o derece yoğun bir yaşama tanık oldu ki yıllarca; Venetolu, daha doğrusu Padova'nın Masi kasabasında olduğunu bile bu yoğunluk içerisinde sanki unuttu. Ve şöyle devam eder: "Pierre Loti'nin kitaplarındaki peyzajlar? ve etkileyici manzaraları, sanki Fausto Zonaro kendi tuvallerine aktarmıştı. Bu iki sanatçı arasında çok benzerlik vardır; biri, okuyucularına İstanbul'un manzaralarını ve yaşamından kesitleri yazılarıyla, diğeri aynı etkileri resimleriyle dile getiriyordu. Loti'nin sözleri, Zonaro tarafından tuvale aktarılıyordu sanki. ...Bu ressam, bir şairdir ve küçük pano peyzajları yaşamı renklendiren sonatlar, büyük tabloları ise gerçek şairlerin bile kendilerinin yazmış olmayı arzuladığı ve takdir ettiği şiirlere eşdeğerdir (Öndeş vd. 2002:13).

Büyük usta yaptığı tüm eserlerinde imzasını atmanın yanı sıra kendini, eşini ve bazen de çocuklarını kompozisyonlara dahil etmiştir. Onun bu davranışı hem yaşam içindeki tanıklığına ve kendini ve ailesini bu ülkede bir yabancı değil bu ülkenin bir vatandaşı olarak görmesi hem de gelecek için belge niteliği taşıması bakımından oldukça dikkat çekicidir.

Buram buram tarih kokan her taşında bir anı olan semtlerin, sokakların, camilerin, çeşmelerin, hamamların, arzuhalcilerin, tulumbacıların, arabacıların, piyadelerin, balıkçıların, mistik bir ritüel olan dervişlerin kısacası bugün artık somut olarak göremediğimiz "burada da eskiden şu vardı, eskiden şöyleydi" dediğimiz eski İstanbul'u ve İstanbul insanını tüm gerçekliğiyle ve tipik özellikleriyle tuvalere yansıtan "hayatın ve ışığın ressamı" Zonaro bizlere muhteşem bir tarihi belgeler serisini miras bırakmıştır. Eğer Zonaro 1891-1910 yılları arasında Osmanlı Türkiye'sinde yaşamış olmak yerine Fransız ve İtalyan rivieralarında çalışmalarını sürdürseydi, büyük olasılıkla Empresyonist literatüründeki, Monet, Renoir, Sisley, Pissarro, Manet, Degas gibi ressamların arasında sayılabilecek bir ressamdır.

KAYNAKLAR

AMİCİS, Edmondo de, İstanbul 1874, Çev. Beynun Akyavaş, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1981.

BAŞBUĞ, Mehmet (2008). “VI Üsküdar Sempozyumu - 6-9 Kasım” I. Cilt Üsküdar Belediyesi Yayınları. İstanbul.

GERMANER, Semra. İNANKUR, Zeynep (2002), “Oryantalistlerin İstanbulu” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. No:571. İstanbul.

GERMANER, Semra vd. (2006), “Osmanlı Sarayı’nda Oryantalistler” TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı No:34, İstanbul.

ÖNDEŞ, Osman. Makzume, Erol, (2002), “Osmanlı Saray Ressamı Fausto Zonaro” Yapı Kredi Yayınları–1753 Sanat–93 İstanbul.

TANTEKİN, Duran, (2005), “Oryantalist Ressamların Diyar-ı Osmaniyesi”, Artı Mezat Yayınları. İstanbul.

ZONARO, Fausto, (Çev. Alptekin, Turan, Romano, Lotte) (2008), “Abdülhamid’in Hükümdarlığında Yirmi Yıl, Fausto Zonaro’nun Hatıraları ve Eserleri”. YKY Yayınları- Sanat 147,, 2.Baskı, İstanbul.